Klíma školy, spokojnosť s klímou školy, vzťah klímy školy so vzdelávacími výsledkami[1]

School climate, satisfaction with school climate, school climate relationship with learning outcomes

Martina BUKVAJOVÁ

Abstrakt: Príspevok oboznamuje s výsledkami merania klímy školy. Cieľom je zistiť mieru spokojnosti hlavných aktérov školského života s vybranými aspektmi života v škole a zistiť rozdiely v jednotlivých dimenziách medzi učiteľmi a žiakmi na základných školách a gymnáziách. Tiež budeme analyzovať vzťah klímy školy k vzdelávaciemu výkonu žiakov. Klíma školy predstavuje nadradený pojem k ostatným pojmom (dimenziám, faktorom). Je to jav dlhodobý, sociálne a osobnostne podmienený, ktorý je typický pre danú školu, triedu a daného učiteľa po dobu niekoľkých mesiacov či rokov (Mareš. J., Lašek. J.). Pre každého z aktérov školského života je dôležité, aby sa v škole cítili dobre. Pre klímu školy bola použitá slovenská adaptácia dotazníka z projektu Cesta ke kvalitě od Jana Mareša a kol. Dotazník pre žiakov ako aj pre učiteľov obsahuje 35 položiek s výberom odpovede, otázka o pohlaví a u učiteľov aj otázka o dĺžke pôsobenia na danej škole a jedna otvorená položka. Dotazníky boli vypĺňané elektronicky. Na základe teórie predpokladáme, že slabší žiaci, ktorí majú problémy so svojím výkonom, hodnotia dimenzie klímy menej priaznivo (Gecmanová, H.).

Kľúčové slová: klíma školy, spokojnosť, vzdelávacie výsledky

Abstract: This paper presents the results of measurement of school climate. The aim is to measure the level of satisfaction of the main actors of school life with selected aspects of life at school and identify the differences in each dimension between teachers and pupils in primary schools and grammar schools. We will also analyze the relationship between school climate and student performance. School climate is a superior term for other terms (dimension, factors). It is a long-term phenomenon, socially and personally conditional, which is typical for the school, class and the teacher for several months or years (Mareš, J., Lašek, J.). For each of the actors of school life it is important to feel comfortable in school. Climate school was measured by using slovak adaptation of questionnaire from the project Journey to the quality. Authors are Jan Mareš et al. The questionnaire for pupils and for teachers contains 35 multiple choice items, and for teachers the question how long do they teach at school and one open ended question. Questionnaires were filled out electronically. Based on the theory we assume that weaker pupils who have problems with their performance, evaluate school dimensions less positively (Gecmanová, H.).

[1] Tento príspevok vznikol na základe výskumných aktivít NÚCEMu v projekte ESF: *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania.* Súčasťou je aj výskum sprievodných aspektov vzdelávania, čiže indikátorov kvality. K týmto indikátorom patrí aj klíma školy. Hlavným výskumným zámerom projektu je zisťovanie vzťahov sprievodných aspektov vzdelávania k vzdelávacím výsledkom žiakov na základných školách a na gymnáziách.

Key words: school climate, satisfaction, learning outcomes

Na každú školu je žiaduce pozerať sa ako na komplex rôznych súčastí. Cieľom príspevku je priblížiť pohľad na školu pomocou klímy školy hodnotenej žiakmi a učiteľmi. Klíma školy je zložitý komplex rôznych súčastí školského života. Neexistuje striktná a presná definícia tohto pojmu. My vychádzame z definície – „klíma školy je jav dlhodobý, sociálne a osobnostne podmienený, ktorý je typický pre danú školu, triedu a daného učiteľa po dobu niekoľkých mesiacov či rokov“ (Mareš, J., Lašek, J. 1990–1991). Získané dáta sú založené na tom, ako žiaci a učitelia vnímajú školu, procesy na škole, prostredie školy a jej okolie. Prežívanie a percepcia školského prostredia je väčšinou veľmi individuálna a subjektívna, ale napriek tomu sčítanie rôznych chápaní dáva dobrú predstavu o tom, aká je školská klíma a ako vplýva na väčšinu školskej populácie.

1 Metódy

Na meranie klímy školy bola použitá dotazníková metóda. Použil sa dotazník klímy školy z projektu Cesta ke kvalite od autorov Mareš, J., Ježek, S., Grecmanová, H., Dopita, M. Do merania boli zapojené dve skupiny respondentov – žiaci a učitelia. V rámci tohto nástroja sme zisťovali, aké je celkové hodnotenie klímy školy a ako žiaci a učitelia hodnotia jednotlivé oblasti klímy školy.

1.1 Klíma školy – učitelia

Dotazník Klímy školy pre učiteľov tvorí 35 položiek, kde učitelia odpovedajú na 4-bodovej škále: 1 – rozhodne súhlasím, 4 – rozhodne nesúhlasím. Ďalej sme sa pýtali na pohlavie a na dĺžku pôsobenia na danej škole. Učitelia mali na záver dotazníka jednu otvorenú položku, kde mohli vyjadriť svoje podnety a pripomienky. Cronbach α meracieho nástroja je 0,89. V rámci učiteľského dotazníka učitelia vyjadrovali súhlas/nesúhlas s jednotlivým výrokmi, z ktorých sa následne vypočítali jednotlivé oblasti klímy školy a tiež celkové hodnotenie klímy školy učiteľmi.

Oblasti klímy školy hodnotené učiteli:

- Spokojnosť v škole – spokojnosť učiteľov v škole, ako sa v škole cítia.
- Nespokojnosť s procesmi v škole – zachytáva učiteľovu nespokojnosť s tým, ako sa v škole veci robia, od nedodržiavania pravidiel cez nedostatočné aktivity školy smerom k žiakom až po výzdobu.
- Vybavenie školy – spokojnosť s vyučovacími pomôckami a vybavením učební.
- Zlé vzťahy – kritika kvality vzťahov v škole – strach, neochota si pomáhať, urážlivá komunikácia.
- Ocenenie zo strany žiakov – pozitívne hodnotenie žiakov učiteľom, spokojnosť s výkonmi a správaním sa žiakov.
- Fyzické prostredie školy – hodnotenie fyzického prostredia školy – budova, čistota, zborovňa (Mareš, J., a kol.).

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu. Sborník z XXIII. ročníku konference České asociace pedagogického výzkumu, konané ve dnech 16. – 18. září 2015 v Plzni

1.2 Klíma školy – žiaci

Dotazník Klímy školy pre žiakov tvorí 35 položiek, kde žiaci odpovedajú na 4-bodovej škále: 1 – rozhodne súhlasím, 4 – rozhodne nesúhlasím. Žiakov sme sa ešte pýtali na pohlavie a na záver dotazníka mali k dispozícii jednu otvorenú položku, kde mohli vyjadriť svoje podnety a pripomienky. Cronbach α meracieho nástroja je 0,86. V rámci žiackeho dotazníka žiaci vyjadrovali súhlas/nesúhlas s jednotlivým výrokmi, z ktorých sa následne vypočítali jednotlivé oblasti klímy školy a tiež celkové hodnotenie klímy školy žiakmi.

Oblasti klímy školy hodnotené žiakmi:

- Spokojnosť s prostredím školy – žiacke hodnotenie fyzického prostredia školy – budovy, jej výzdoby a okolia. Zahŕňa tiež hodnotenie WC a nábytku.
- Vnímaná podpora zo strany učiteľov – to, nakoľko žiaci vnímajú učiteľov ako podporujúce, chápajúce či napomáhajúce osoby.
- Negatívne hodnotenie učiteľov – súhlas s negatívnymi tvrdeniami o učiteľoch – napr. nadržiavanie učiteľov určitým žiakom, nejasné vysvetľovanie učiva, nuda na vyučovaní, strach z učiteľov, neoceňovanie snahy žiakov a jednotvárne učenie.
- Učenie ma baví – žiacke pozitívne hodnotenie učenia sa v škole, možnosť uplatniť v škole čo žiak vie, hrdosť na úspechy, možnosť zapojiť sa do diskusie.
- Vzťahy so spolužiakmi – hodnotenie vzťahov so spolužiakmi (opora, možnosť spoľahnúť sa a možnosť zveriť sa im (Mareš, J. a kol.).

2 Vzorka

Zber dotazníka klímy školy bol elektronický a prebiehal v období november 2014 až marec 2015. Zapojilo sa 139 škôl: 71 základných škôl (ZŠ) a 68 gymnázií (GYM), 7362 žiakov: 3064 žiakov ZŠ a 4298 žiakov GYM a 3028 učiteľov: 1792 zo ZŠ a 1236 z GYM.

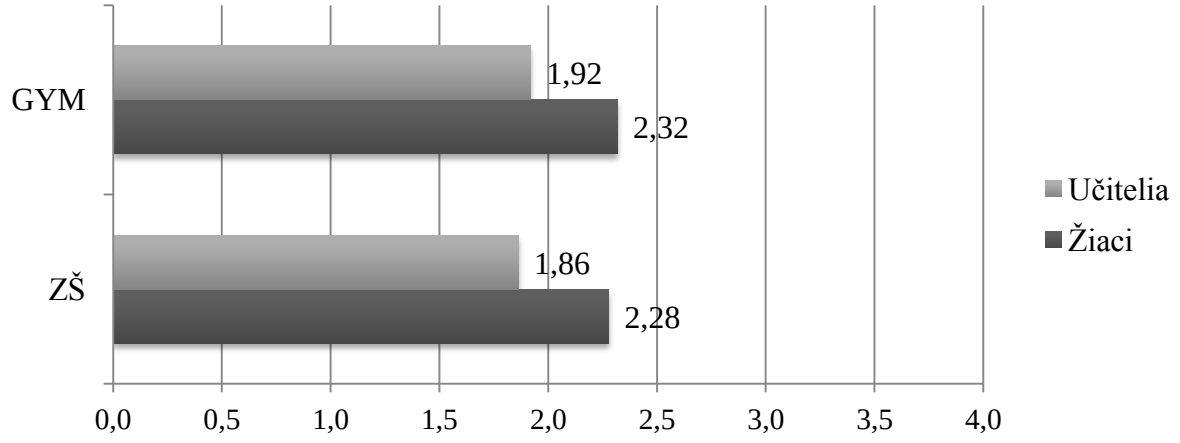
3 Výsledky

Pri pohľade na hodnotenie jednotlivých otázok v dotazníku klímy školy sa žiaci v pozitívnej rovine stotožnili s tvrdeniami, že nemajú strach zo spolužiakov, v škole majú spolužiaka, ktorému sa môžu s čímkoľvek zdôveriť, a keď potrebujú, tak im spolužiaci poradia. V negatívnej rovine sa žiaci stotožnili s tým, že u učiteľov často nemôžu hľadať pomoc pri riešení osobných problémov, nemôžu sa vždy spoľahnúť na všetkých svojich spolužiakov, myslia si, že učitelia nadržiavajú niektorým spolužiakom.

Hodnotenie jednotlivých otázok v dotazníku klímy školy učiteľmi sa v pozitívnej rovine učitelia stotožnili s tvrdeniami, že kolegov v škole sa neboja, zo žiakov školy nemajú strach, rodičia ich neurážajú. V negatívnej rovine sa učitelia stotožnili s tým, že ich práca v škole je nedostatočne finančne ohodnotená, žiaci nedodržiavajú pravidlá v škole, ako aj niektorí učitelia. Pri hodnotení klímy školy bola škála odpovedí zhodná ako pri známkach, čiže čím je nižšia hodnota, tým je hodnotenie pozitívnejšie a naopak, čim je hodnota vyššia, tým je aj hodnotenie klímy školy negatívnejšie.

Klímu školy hodnotili pozitívnejšie učitelia ako žiaci ($d=0,94$; $p<0,001$). Druh školy sa nepreukázal ako významný determinant a ZŠ a GYM klímu hodnotili zhodne. (Obrázok 1).

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu. Sborník z XXIII. ročníku konference České asociace pedagogického výzkumu, konané ve dnech 16. – 18. září 2015 v Plzni

Obrázok 1. Celkové hodnotenie klímy školy

Keď sa bližšie pozrieme na oblasti klímy školy hodnotené žiakmi, tak chlapci a dievčatá hodnotili tieto oblasti zhodne a ani tu sa druh školy nepreukázal ako významný determinant. Najpozitívnejšie bola hodnotená žiakmi oblasť „Učenie ma baví“ a najmenej pozitívnejšie vnímali žiaci oblasť „Vnímaná podpora zo strany učiteľov“ (Obrázok 2).

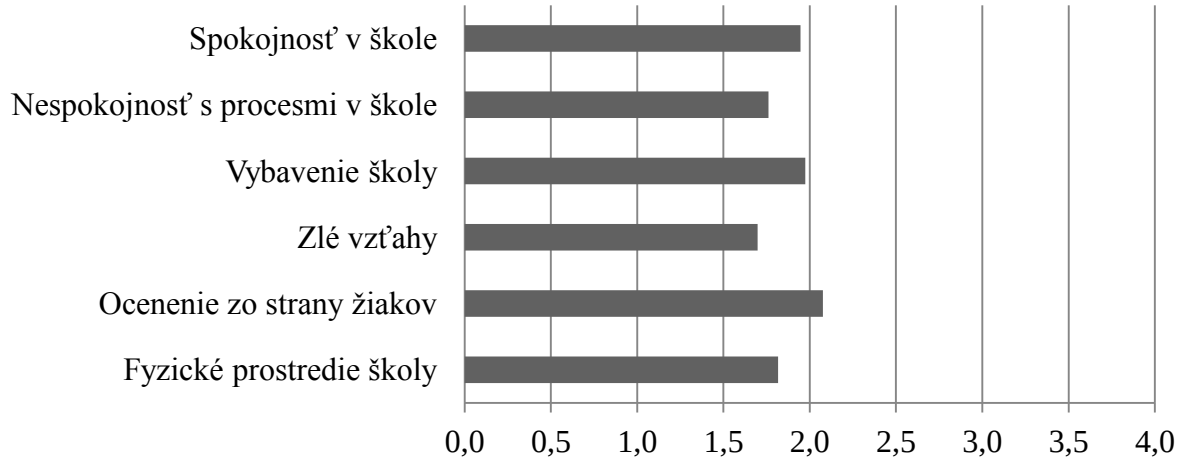

Obrázok 2. Hodnotenie jednotlivých oblastí klímy školy – žiaci

Z rodového hľadiska hodnotili celkovú klímu školy a jej oblasti pozitívne učitelia muži a najvýraznejší sa ukázal rozdiel v oblasti „Vybavenie školy“, ktorú hodnotili výraznejšie pozitívnejšie učitelia muži ($d=0,20$; $p < 0,001$).

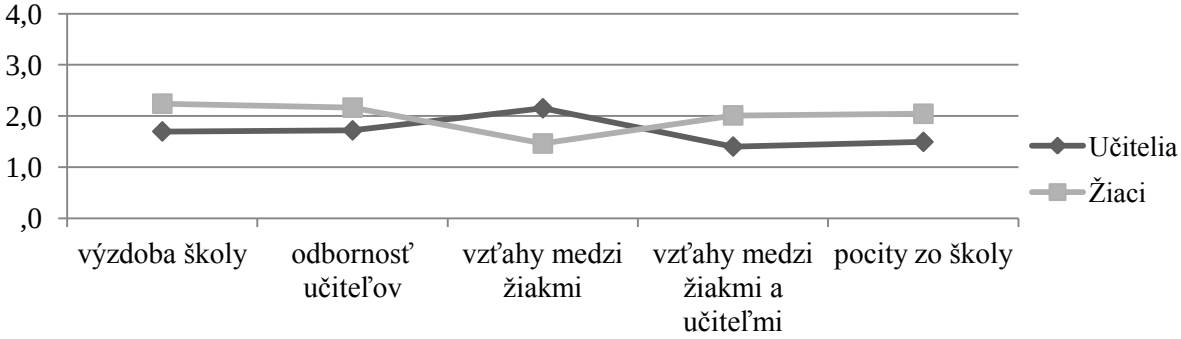
Učitelia hodnotili najpozitívnejšie oblasť „Zlé vzťahy“ a najmenej pozitívnejšie vnímali učitelia oblasť „Ocenenie zo strany žiakov“ (Obrázok 3). Pri hodnotení jednotlivých oblastí klímy školy sa druh školy ukázal ako významný determinant. Učitelia na ZŠ prejavili vyššiu spokojnosť v škole ($d=0,25$; $p < 0,001$), sú menej nespokojní s procesmi v škole ($d=0,25$, $p<0,001$) a pozitívnejšie hodnotili aj fyzické prostredie školy ($d=0,30$; $p<0,001$). Učitelia na GYM však hodnotili oblasť vzťahov pozitívnejšie ako učitelia na ZŠ ($d=0,45$; $p < 0,001$).

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu. Sborník z XXIII. ročníku konference České asociace pedagogického výzkumu, konané ve dnech 16. – 18. září 2015 v Plzni

Obrázok 3. Hodnotenie jednotlivých oblastí klímy školy – učitelia

Okrem oblastí klímy školy, je zaujímavé pozrieť sa aj na vybrané aspekty klímy školy. Ide o rovnako formulované otázky pre učiteľov a žiakov a je možné ich priame porovnanie. Tu sa preukázal aj štatisticky a aj vecne významný rozdiel. Učitelia hodnotili pozitívnejšie výzdobu školy ($d=1{,}60$; $p < 0{,}001$), odbornosť učiteľov ($d=1{,}86$; $p < 0{,}001$), vzájomné vzťahy učiteľov a žiakov ($d=2{,}32$; $p < 0{,}001$) a pocity zo školy ($d=2{,}07$; $p < 0{,}001$). Inak tomu bolo pri aspekte „vzťahy medzi žiakmi“ ($d=2{,}47$; $p < 0{,}001$), ktorý hodnotili pozitívnejšie žiaci, bolo to rovnaké na ZŠ aj na GYM (Obrázok 4). Je teda zaujímavé zistenie, že žiaci hodnotia svoje vzťahy pozitívnejšie ako tieto ich vzťahy hodnotia ich učitelia, ktorí sú kritickejší. Jedným z dôvodov tohto rozporu môže byť profesionálna zrelosť a možnosť porovnať tieto žiacke vzťahy v rôznych vekových kohortách, ktoré prešli cez učiteľské ruky.

Obrázok 4. Vybrané aspekty klímy školy

4 Klíma školy a vzdelávacie výsledky

V prvom rade je potrebné definovať, čo pre nás samotné vzdelávacie výsledky znamenajú. Žiaci na ZŠ a aj GYM vykonávali kognitívne merania a to dva krát, s ročným rozdielom. Na ZŠ žiaci absolvovali meranie zo Slovenského jazyka a literatúru (SJL), Matematiky (MAT) a Matematickej gramotnosti (MG). Prvé meranie žiaci ZŠ absolvovali z predmetov v ôsmom ročníku a druhé meranie, keď boli títo žiaci deviataci. Žiaci GYM sa zúčastnili kognitívnych meraní z SJL a MAT. Prvé meranie žiaci GYM absolvovali z predmetov v druhom ročníku a druhé meranie, keď boli títo žiaci tretiaci resp. sextáni a následne septimáni. Následne sa z týchto meraní vypočítala priemerná úspešnosť za jednotlivé predmety, a aj za všetky

spomínané predmety spolu. Tieto nové premenné priemerných úspešností sa potom dávali do súvislosti s údajmi z merania klímy školy.

Na ZŠ sa ukázal vzťah so vzdelávacími výsledkami hlavne pri oblastiach klímy školy hodnotených učiteľmi, a to najtesnejší vzťah vzdelávacích výsledkov sa ukázal s oblasťou ocenenie zo strany žiakov, a to aj so SJL, MAT a MG a aj priemernou úspešnosťou vo všetkých predmetoch spolu – SJL, MAT a MG. Teda čím je hodnotenie žiakov učiteľom pozitívnejšie, učiteľova spokojnosť s výkonmi a správaním sa žiakov vyššia, tým sú aj vzdelávacie výsledky ich žiakov vyššie/lepšie. Ďalší tesnejší vzťah sa ukázal s oblasťou spokojnosť v škole, a to aj s SJL, MAT a aj s priemernou úspešnosťou vo všetkých predmetoch spolu - SJL, MAT a MG, teda čím sú učitelia v škole spokojnejší aj vzdelávacie výsledky ich žiakov sú vyššie. Pri žiackom hodnotení klímy školy a vzdelávacími výsledkami sa na ZŠ ukázal iba jeden tesnejší vzťah a to pri oblasti učenie ma baví a to iba s priemernou úspešnosťou v MG (Tabuľka 1).

Tabuľka 1

Vzťah klímy školy a vzdelávacie výsledky žiakov – ZŠ

ZŠ		Priemerná úspešnosť - ZŠ	Priemerná úspešnosť SJL - ZŠ	Priemerná úspešnosť MAT - ZŠ	Priemerná úspešnosť MG - ZŠ
Učitelia	Spokojnosť v škole	**-0,293***	**-0,393****	**-0,267***	-0,202
	Nespokojnosť s procesmi v škole	-0,136	-0,237	-0,130	-0,053
	Vybavenie školy	0,083	0,052	0,075	0,094
	Zlé vzťahy	-0,230	**-0,293***	**-0,284***	-0,082
	Ocenenie žiakov učiteľmi	**-0,314***	**-0,339***	**-0,309***	**-0,241***
	Fyzické prostredie školy	0,085	0,085	0,087	0,068
	Celkové hodnotenie klímy školy - učitelia	-0,169	**-0,264***	-0,156	-0,092
Žiaci	Spokojnosť s prostredím školy	0,037	0,143	0,015	-0,013
	Vnímaná podpora zo strany učiteľov	-0,022	0,088	-0,027	-0,082
	Negatívne hodnotenie učiteľov	-0,110	-0,165	-0,071	-0,098
	Učenie ma baví	-0,196	-0,066	-0,184	**-0,258***
	Vzťahy so spolužiakmi	-0,109	0,023	-0,177	-0,099
	Celkové hodnotenie klímy školy - žiaci	-0,086	0,029	-0,083	-0,149

Na GYM sa ukázal vzťah so vzdelávacími výsledkami pri oblastiach klímy školy hodnotených učiteľmi a aj žiakmi. Najtesnejší vzťah vzdelávacích výsledkov a klímy školy sa ukázal s oblasťou, hodnotenou učiteľmi, ocenenie zo strany žiakov, a to aj s SJL, MAT a aj priemernou úspešnosťou spolu v MAT a SJL. Teda čím je hodnotenie žiakov učiteľom pozitívnejšie, učiteľova spokojnosť s výkonmi a správaním sa žiakov vyššia, tým sú aj vzdelávacie výsledky ich žiakov vyššie/lepšie. Pri žiackom hodnotení klímy školy a vzdelávacích výsledkom sa na GYM ukázal najtesnejší vzťah pri celkovom hodnotení klímy školy žiakmi a vzdelávacími výsledkami v SJL, MAT a aj priemernou úspešnosťou spolu v MAT a SJL, môžeme teda povedať, že čím je klíma školy hodnotená žiakmi pozitívnejšie, tým sú ich vzdelávacie výsledky lepšie. Ďalší tesnejší vzťah vzdelávacích výsledkov a klímy školy sa ukázal s oblasťou učenie ma baví v SJL, MAT a aj priemernou úspešnosťou spolu v MAT a SJL, tiež sa potvrdila známa vec, že čím majú žiaci pozitívnejší vzťah k učeniu, tým sú aj ich vzdelávacie výsledky lepšie. Tiež sa ukázal tesnejší vzťah aj s oblasťou spokojnosť s prostredím školy a s oblasťou vnímaná podpora zo strany učiteľov, ale len pri SJL a

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu. Sborník z XXIII. ročníku konference České asociace pedagogického výzkumu, konané ve dnech 16. – 18. září 2015 v Plzni

priemernej úspešnosti spolu v MAT a SJL, teda čím vyššia je spokojnosť s prostredím školy, tým lepšie sú vzdelávacie výsledky žiakov. Čím viac žiaci pociťujú podporu zo strany učiteľov, tým sú žiacke vzdelávacie výsledky lepšie (Tabuľka 2).

Tabuľka 2

Vzťah klímy školy a vzdelávacie výsledky žiakov – GYM

GYM		Priemerná úspešnosť - GYM	Priemerná úspešnosť SJL - GYM	Priemerná úspešnosť MAT - GYM
Učitelia	Spokojnosť v škole	**-0,315***	**-0,338***	-0,266
	Nespokojnosť s procesmi v škole	-0,061	-0,087	-0,031
	Vybavenie školy	0,002	-0,018	0,022
	Zlé vzťahy	0,002	-0,035	0,038
	Ocenenie žiakov učiteľmi	**-0,323***	**-0,312***	**-0,307***
	Fyzické prostredie školy	-0,084	-0,111	0-,051
	Celkové hodnotenie klímy školy - učitelia	-0,208	-0,236	-0,163
Žiaci	Spokojnosť s prostredím školy	**-0,299***	**-0,314***	-0,257
	Vnímaná podpora zo strany učiteľov	**-0,291***	**-0,294***	-0,261
	Negatívne hodnotenie učiteľov	-0,169	-0,189	-0,135
	Učenie ma baví	**-0,313***	**-0,301***	**-0,296***
	Vzťahy so spolužiakmi	-0,216	-0,212	-0,201
	Celkové hodnotenie klímy školy - žiaci	**-0,401****	**-0,401****	**-0,365****

Pre zaujímavosť sme ešte rozdelili školy podľa hodnotenia klímy školy podľa učiteľov a žiakov spolu na tri skupiny - školy s pozitívnou klímou školy, školy s neutrálnou klímou školy a školy so skôr negatívnou klímou školy. Preukázalo sa, že školy, ktoré hodnotili klímu školy pozitívne, mali vždy vyššiu úspešnosť vo vzdelávacích výsledkoch ako ďalšie dve skupiny škôl, a to aj na ZŠ a aj na GYM (Tabuľka 3 a 4).

Tabuľka 3

Klíma školy a vzdelávacie výsledky – ZŠ

ZŠ	Pozitívna klíma školy	Neutrálna klíma školy	Skôr negatívna klíma školy
Priemerná úspešnosť – ZŠ	**44,38**	39,65	39,58
Priemerná úspešnosť SJL – ZŠ	**44,12**	42,14	39,90
Priemerná úspešnosť MAT – ZŠ	**46,23**	39,49	40,45
Priemerná úspešnosť MG – ZŠ	**42,78**	37,32	38,40

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu. Sborník z XXIII. ročníku konference České asociace pedagogického výzkumu, konané ve dnech 16. – 18. září 2015 v Plzni

Tabuľka 4

Klíma školy a vzdelávacie výsledky – GYM

GYM	Pozitívna klíma školy	Neutrálna klíma školy	Skôr negatívna klíma školy
Priemerná úspešnosť – GYM	**48,40**	43,77	42,95
Priemerná úspešnosť SJL – GYM	**60,30**	54,96	53,75
Priemerná úspešnosť MAT – GYM	**36,50**	32,58	32,15

Hlavný zámer výskumu klímy školy bol poskytnúť školám spätnú väzbu z merania. Je dôležité, aby škola, jej vedenie i učitelia mali vedomosť o tom, ako to je s klímou na ich škole. Na každú školu, ktorá sa zúčastnila merania bol zasielaný report, v ktorom sa škola dozvedela v krátkosti, čo to klíma školy je, koľko žiakov a učiteľov sa do merania zapojilo, ako klímu školy a jej oblasti hodnotili jednotlivé skupiny respondentov (učitelia a žiaci), ktoré položky hodnotili respondenti ako najmenej a najviac problematické, a tiež sme pomocou percentilových noriem poskytli škole možnosť porovnania hodnotenia klímy školy s hodnoteniami iných škôl. Školy tak mali možnosť získať informácie o silných a slabých stránkach školy a zahrnúť tieto poznatky do plánu rozvoja školy.

Literatúra

Grecmanová, H. (2008). *Klima školy.* Olomouc: Hanex.

Grecmanová, H. (1988). Pojetí školní klimatu ve vědecké literatuře. In: *Padegogická orientacie.* (1).

Mareš, J. (1998). *Sociální klima třídy. Sociální klima školní třídy, přehledová studie*. Asociace školní psychologie ČR a SR. Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR. 15–91.

Mareš, J. a kol. (2012). *Klima školy. Soubor dotazníků pro učitele, žáky a rodiče*. Praha: Národní ústav pro odborné vzdělávání.

Mareš, J. & Lašek, J. (1991). Známe sociální klima ve výuce? *Nezávislá revue pro výchovu a vzdělání. 1*(8), 173–176.

Kontakt

Mgr. Martina Bukvajová

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania
Žehrianska 9, 85107 Bratislava
Slovenská republika

e-mail: martina.bukvajová@nucem.sk